

- uralkodóvá váltak a külsőségek,
- külsőséggé vált az apák elleni lázadás is, mert szavakra szorított; nem az apai zsebpénz visszautasítása, hanem fokozottabb követelése vált jellemzővé;
- álforradalmiság látszatát teremtette meg, mert előre helyett hátrafelé keresi a megoldást.

Ezt a törekvést is nevelési céljaink szolgálatába állíthatjuk, ha nem rekedünk meg az egyébként nagyon találó „tanulni, tanulni, tanulni” feladat megfogalmazásánál, hanem az iskolában megteremtjük a módját, hogy *társadalmi élményeket* (a munka örömét és sikerét; ön maga kifejtésének lehetőségét, szükségességének átélést; sokoldalú értékelését, benne valóban meglévő értékeinek megbecsülését) szerezzenek a gyermekek. Mindazt, amit el akarunk fogadtatni velük, modernként, vonzóként kell eléjük tárunk. Érdekünk, hogy jól érezzék magukat az iskolában, mert csak így érezhetjük jól mi is magunkat mindennapi munkahelyünkön. A társadalmi élmények vonatkozásában a dialektikus ellenmondásra szükséges gondolnunk. Eszerint az iskola kis társadalmi demokratikus élet, önkormányzat stb. vonatkozásában *nem előzheti meg* környezetének, a nagy társadalomnak ezekben elért színvonalát, de *meg kell előznie*. Korunk nevelésének egyik legizgalmasabb konfliktusa ez, amely néha arra kötelezi a pedagógust, hogy

- emberséges legyen diákjaival, még ha vele szemben embertelenek is,
- demokratikus legyen, ha fölötte diktátor uralkodik is,
- igazságos legyen, bár naponta igazságtalanságokban lehet része.

Nem tipikus, de lehetséges napjainkban ez az ellentmondás. Azok azonban, akik vállalják, el tudják fogadtatni növendékeikkel társadalmunk normáit, de a közösségi élet elengedhetetlen formáit (udvariasság, illem stb.) is, azonosíthatják őket velük. Megértik tartalmukat és szükségességüket, nem kerülnek könnyedén más, tőlünk idegen normák vonzási körébe. Ehhez természetesen a nevelésemélet által feltárt utat kell végigjárni: a határozott követeléstől az értékelésig (jutalmazás és büntetés). A pályalektan feladata, hogy nevelésünk alanyának és tárgyának sajátos jellemzőit vizsgálja, és vizsgálatából levonja a tanulságot. Ifjúságunk más, mint az előző korok ifjúsága. Ahhoz, hogy az ismét más holnap sokoldalúan fejlett személyiségeit alakíthassuk ki bennük, a mában *másképp kell nevelnünk őket*.

DR. BAKSA JÓZSEF—KISS JOLÁN
Győr, Tanítóképző Intézet

Az „Ünnepeink” című témakör 2. olvasás órája a II. osztályban

Az „Ünnepeink” c. témakörben a felszabadulás ünnepeinek ismertetése, a hozzá csatlakozó érzelmek felébresztése a *tantervi anyag*. A *Nevelési Tervben is sok követelményt olvashatunk* vele kapcsolatosan. Számos feladatot oldunk meg a II. osztályban a *kisdobos foglalkozásokon*. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a *gyermeket sokféle batás éri*. Nevezetesen: a szülői ház, a lakóház, amelyben él, a pajtások, a rádió, a televízió, szóval a környezet, melynek ő is egyik egyede. Minden törekvésünk sikerének *elengedhetetlen feltétele*, hogy ünnepeink ismertetésében és

jelentőségének átéreztetésében a legteljesebb *összhangot* biztosítsuk *az otthon, a környeztet és az iskola között.*

Munkánk nem körülzárható az éppen aktuális ünnepek idejére és az azokkal kapcsolatos tantervi anyagokra. A gyermekek életkorának megfelelő múltba nézéssel, fokozatos lépések alapján szeptembertől kezdve állandóan felszínen kell tartanunk. Megvan ennek a lehetősége. Íme néhány példa tanmenetünkéből: október hónapban a „Szántanak, vetnek; Így volt régen, így történik ma” c. olvasmányokban megismerik a múlt és a jelen életünk munkáit a mezőgazdaságban, a gépek segítő szerepét, a falusi népről való gondoskodást, életüknek a könnyítésére irányuló törekvéseinket. Tovább folytatódik „Az erdőben” c. témakörnél a gépesítés előnyei- nek ismertetésével. Majd a népmesék mondanivalóival: a szegényember küzdelme és győzelme az esze segítségével. A mesék után újra visszalépnek a valóságba: „A mi munkánk a tanulás!” – A múltból vett olvasmányok: Móra Ferenc: „Kis bice-bóca”; József Attila: „Csozogi, az öreg suszter” stb. megrázó erővel mondják el a múlt nyomorát. Ebbe a nyomorba kiált bele Petőfi Sándor: „Nemzeti dal”-a. Megértik vagy talán inkább nyolc éves kis fejfel megsejtik Petőfi szavainak igazi értelmét.

Gyorsan pereg a film az idő kerekén, s bizony nemsokára újra itt lesz április 4-e, az ország ünnepe. Látják majd az ünnepi készülődést és bennük is felvetődik a kérdés:

MIT ÜNNEPELÜNK EZEN A NAPON?

Ilyen értelmi-érzelmi előkészület után kezdődik majd az olvasás órán „A felszabadulás ünnepe” c. olvasmány tárgyalása. Mi éppen ezt a „tárgyalást” tartjuk jelen- tőnek s azért vállalkoztunk óránk ismertetésére és elemzésére.

* * *

Az olvasmány feldolgozása élménybeszámolóval kezdődött. A kisdobosok április 4-i ünnepségére, ami véletlenül megelőzte a tavaszi szünetet, a mi osztályunk adott műsort. Az osztályból sokan szerepeltek szavalattal. Egy verset a szovjet katonákról tíz kispajtás mondott el. Heltai Jenő: „Szabadság” című versének részlete és énekszám zárta be az ünnepséget.

Oktató-nevelő munkánkban bizonyos ijtellektuális jelleg került előtérbe. Felfogásunk szerint azonban a „sokoldalú ember”-séghez az emocionális érzékenység is hozzátartozik. Ezért tartjuk szükségesnek, hogy az élmények nyújtását a cselekedetekben megnyilvánuló érzelmi hatás ki- egészítse. Mint ismeretes, ez az útja olyan tartós érzelmi szférák kialakításának (integrálásának) a pszichikumban, amilyenek pl. az igazságérzet mellett az igazság szeretetét és minden hazugság mély megvetését is lehetővé teszi. Vagy a mostani témánál maradva arról van szó, hogy a fel- szabadulás tényének tudomásul vétele mellett az azóta elért eredményeink védelmének és nö- velésének érzését, a felszabadítók tiszteletét is felébredszük. Ez az érzelmek nevelésének lé- nyege.

Ebben a tanítási órában érdekes és tanulságos volt annak megfigyelése, hogy az említett kis szereplések élménye mennyire lelkesített még rá visszagondolva is. Az egyéni és az osztály siker- élmények figyelem- és érdeklődéskeltő motívummá váltak.

– ÍGY ÜNNEPELTÜNK MI ITT AZ ISKOLÁBAN, DE HOGYAN ÜN- NEPELT AZ EGÉSZ ORSZÁG?

– Hallgassátok meg, így – szólok, s bemutatom az olvasmányt.

A szokványos célkitűzés: — A mai órán elolvassuk A felszabadulás ünnepe című olvas- mányt! — rendkívül unalmassá teszi mind a gyermek, mind pedig a pedagógus számára az iskolai munkát. Naponta 4—5-ször hallani: „a mai órán”!

Véleményünk szerint az általunk használt „rendhagyó célmegjelölés” éppen annyira konkrét, mint a szokványos. Legfeljebb annyival különbözik ettől, hogy van benne mozgósító erő, belső készítés. Ez pedig a sokat emlegetett aktivitásra nevelés szempontjából egyáltalán nem elhanyagolható többlet. Hiszen a saját élmények kitágítása a közösség felé a gyermek kapcsolatrendszerére történő hatások között az egyik legjelentékenyebb.

A tanulók spontán hozzászólásainak meghallgatása után az olvasmányt három gondolategységben dolgoztuk fel.

Az 1. egység: az ország ünnepi készülődése. – Hogyan várja április 4-ét az ország? Ez volt a részletcélkitűzés. Majd újbóli elolvasás után arról beszélgettünk, hogy az egész ország izgalommal készül, mindenki feldíszíti házát. Lengő-lobogó zászlók hirdetik örömünket. Itt teremtettünk kapcsolatot a családi ünnepekkel: a lakás, az asztal feldíszítése, izgalom, feszült várakozás, az ajándékok átadása stb. Mindezek miatt örömet érzünk. Ilyen ünnepváró hangulatban van most az országunk is. Örül mindenki. Munkaszünet van. Szüleik sem dolgoznak, még iskolába sem kell jönni. Mindenki boldog. Mindenki ünnepel.

A 7–8 éves gyermeknél az ünnep, az ünneplés fogalma a külső megnyilvánulásokat tartalmazza. Innen kell tehát elindulnunk, hogy az ünnep valódi értelmét és jelentőségét érzékelthessük. A zászló, a szép ruha, az ünnepi felvonulás érteti meg vele az ünnep szerepét, mert így ünnepli ő is.

Itt röviden felelevenítettük még egyszer osztályunk ünnep előtti készülődését. A táblára a következő felirat került: ÜNNEPELÜNK ÁPRILIS 4-ÉN. (Kétoldalt a magyar és a szovjet zászlóval kereteztük.)

A Nevelési Terv egyik követelménye: ismerje meg a tanuló a szovjet nép zászlaját. Bár itt nem annyira a megismerésen, mint inkább a megbecsülésen, a tiszteleten volt a hangsúly. Ezért is tettük a miénk mellé.

Érzelmi, emocionális hatások nélkül aligha lehetséges igazi hazaszeretet. Elképzelésünk szerint a vázolt körülmények között bizonyos fokú lelkesedés, öröm, büszkeség és meghatódás jelentkezik érzelmi állásfoglalásként a tanulók megnyilatkozásaiban. Erről meg is győződhetünk az óra folyamán.

A „lobognak” és „lengenek” szó tisztázása után több tanuló megpróbálkozott az első egység tartalmának egy mondatban történő összefoglalásával. Ilyen mondatok hangzottak el: „Április 4-én ünnepel az egész ország”; „Feldíszített házakkal ünnepel az ország; Sok zászlót lenget a szél április 4-én stb.

Mindig több tanulót hallgatunk meg a részösszefoglaláskor, hogy a legjobban sikerült mondatot jegyeztessük meg valamelyikkel.

A 2. gondolategység maga is problémát vet fel: – *Miért ünnepel az ország április 4-én?*

Az öröm, a lelkesedés hangulatát itt a háború gondolata árnyékolja be. Mi az a háború? A tanulók nagy többségénél otthon van televízió, s így gyakorta látják a vietnami háború borzalmaikat. Erre utalunk is ilyenformán: – Ott nem játszhatnak a gyerekek, mert a bombázó gépek állandóan halállal fenyegetnek. Majd egyéni háborús élményeinkből mondunk el néhány megrendítő képet: a tanítóképző lebombázása, a harcok idején átélt félelmek, a menekülés stb. Röviden, tömören felvillantjuk a tanulók előtt a rombadőlt ország képét. (Városunkat pl. 27-szer bombázták, s erről már hallottak a gyerekek is.)

Tantervi követelmény, hogy április 4-e ünnepének a jelentőségét már a 2. osztályos gyermekek előtt világítsuk meg az életkornak megfelelő szinten. Korunk gyermekének már sok mozaik gyöngyszeme van az életről. Ennek felhasználása sokat segít pl. az ilyen elvont fogalmak tisztázásakor, mint „ellenség”. Ellenségünk az, aki pl. háborút akar.

A háborúban sokan meghaltak. Táblára tűzöm a budapesti felszabadulási emlékmű képét, és elolvasom a könyvből az: „Egy vöröskatona sírjánál” c. négysoros versikét. A tanulók tiszteletből felállnak, míg a verset olvasom. Majd egy perces néma csendet tartunk a Győrött meghalt szovjet katonák emlékére.

A Nevelési tervnek azt a konkrét követelményét, hogy tegyük szemléletessé a gyermek számára az ilyen megállapításokat, kérdéseket: — Mivel mutatták meg a szovjet katonák szeretetüket a magyar nép iránt? — itt éppen így igyekeztünk megvalósítani.

— Mit hozott a felszabadulás a gyermekeknek? — Békét, vidám életet, sok-sok játékot. — Hol épültek szép új lakások városunkban? — Itt megemlítem, hogy a mostani igazán szép házak helyén előtte kicsi, vizes falú, egészségtelen lakások düledeztek.

Aláhúzzuk a könyvben a következő két mondatot halványan, ceruzával: „Ezen a napon ért véget országunkban a háború. A szovjet katonák kiverték hazánkból az ellenséget.” Ezeket otthon beírják az olvasási füzetükbe és meg is tanulják.

A második rész összefoglalását szintén több tanuló végezte el: — Hazánkat a szovjet katonák szabadították fel; Hősiesen harcolt a szovjet hadsereg hazánk területén stb.

A hazai föld szeretete mellett már az alsó tagozatban — így a második osztályban is — érzékeltetjük, hogy jelenlegi jobb életünket a szocializmust építő népek közül elsősorban a szovjeteknek köszönhetjük. Nem szólamokat ismétlgetünk, hanem kézzelfoghatóan, tényekkel tárjuk a tanulók elé s igazoljuk városunk fejlődésének szép eredményeivel. Így ébred igazán hála a Szovjetunió iránt.

Természetes, hogy a nevelés egyes fő feladatai nem különülhetnek el egymástól a mindennapi munkánkban sem. Az erkölcsi érzelmek nevelése, majd a meggyőződés kialakítása feltételezi azoknak az erkölcsi, esztétikai stb. normáknak az ismeretét, amelyekhez tanítványainknak mérniük kell saját maguk és mások cselekedeteit. Ezért kívánjuk meg itt az említett szöveg megtanulását. Segít abban, hogy a hála, mint nagyon is emberi erkölcsi követelmény kialakuljon a tanulóknak.

Végül a befejező gondolategység szinte szükségszerű problémát vet fel: *Hogyan biztosítjuk a békét?*

A rövid kis gondolatsor az apró Józsika aggodalmát tárja fel: „Nem jön ide többet ellenség?”

— Hogyan akadályozzátok meg az ellenség visszajöttét, tehát hogyan véditek meg ti a békét? E kérdések után határozott állásfoglalásra bírjuk a tanulókat: „Ha tanulunk, akkor okosak leszünk, ha jól dolgozunk, akkor meg gazdagok.” „Az okosak és gazdagok erősek s így az ellenség nem mer visszajönni megint.” „Tanulással és jó munkával tarthatjuk meg a békét.”

— Kik az ellenségeink? — kérdésre megállapítjuk, hogy azok, akik miatt Móra Ferenc, József Attila és mások is nyomorban éltek le gyermekkorukat, és akik a háborút előidézték erőszakosságukkal.

— Most nézzetek meg egy-egy képet, melyeken rombadólt házak és amelyeken újjáépített modern ház sorok láthatók! — Melyikben jobb élni? — Mit írnátok az egyik kép alá? — Háború. — Mit a másik alá? — Béke. — Melyiket válasszátok? Miért? — Hogyan és mit tesztek ti a békéért?

A harmadik gondolategység összefoglalása: — Ne legyen többé háború! — Munkával védjük meg a békét stb.

Egyébként itt derülhet ki óránk igazi eredményessége. Vajon megértik-e nyolcéves tanítványaink, hogyan védhetik meg ők a békét? Jaj, de nagyon könnyű itt a szólamokban elveszni. Mi ezt úgy próbáltuk elkerülni, hogy egyrészt határozott állásfoglalásra „kényszerítettük” a ta-

nulókat, másrészt arra utaltunk, hogy mennyiben változott meg a gyermekek élete a múlthoz képest, hogyan épült és szépült a lakóhelyünk a dolgozó ember munkájának nyomán. Végül is ezt az „érdemes és értelmes” munkát a felszabadulás tette lehetővé számunkra.

Az összefüggő elolvasás előtt szempontként azt a kérdést vetettük fel: – *Mit mond nekünk a felszabadulás ünnepe?*

A megbeszélést a következő kérdésekkel rögzítettük: – Hogyan készül az ünnepre az ország népe? – Hogyan készülünk mi, kisdobosok? – Mit ünnepelünk április 4-én? – Miért vagyunk hálásak a szovjeteknek? – Hogyan védjük meg a békénket? – Mit hozott és adott a felszabadulás a szegény dolgozó magyar népnek? – Mit hozott nektek, gyermekeknek?

Az órán hallottakat részben kérdések, részben pedig képek felhasználásával rögzítjük. Két okból tartjuk szükségesnek mindkét lehetőség használatát. A kérdésekkel azt kívánjuk elérni, hogy a legfontosabb megjegyzésvonalok logikai sorrendben kerüljenek megegyezően rögzítésre. A képek pedig azért szükségesek, hogy a rombolás és a béke „eredményei” szemléletesen hassanak a gyermekek érzésvilágára. Megértik és érzelm is csatlakozik így a megértés mellé.

Röviden említsük meg azt is, hogy a megjegyzésvonalok biztossága érdekében hangzik el az órán többször is egy-egy kérdés és válasz azonos módon. Ez nem mond ellent a kérdések változatosságára vonatkozó tantárgypedagógiai elvnek.

Megkeressük még az olvasmányban a ritkábban használt szép kifejezéseket, és azokkal mondatokat alkottatunk. Pl. így: – Megszépülnek a terek; – Lobognak a zászlók; – Zászlót lenget a friss tavaszi szél; – Fellöbögözzák a házakat stb.

Nyelvünk szépségeinek a megismerése, beszédünk állandó javítása, a szocialista hazafiságra nevelést is célozza. Különösen, ha reszünk néhány idevágó megjegyzést is: — Ne csak városunkat, hanem beszédünket is szépítsük! — Szeressük a szép magyar nyelvet!

Általában nem vagyunk hívei a házi feladatnak. Most mégis adtunk. A hosszabb szavak olvasásának többszöri gyakorlásán kívül az aláhúzott két mondat lemásolását jelöltük meg feladatként. Számbavettük azt is, hogy lakóházuk és iskolánk környékén miféle új épületeket láthatnak.

A Nevelési Terv egyik követelményét: — Figyelje a maga körül folyó élet változásait, és számoljon be azokról! Mi újat látott: új ház épül, út javítása stb. — ilyenformán is megvalósíthatjuk pl. a 2. osztály olvasásóráján.

A teljesség kedvéért is szükségesnek tartjuk röviden megmutatni, hogy az „Ünnepeink” c. témakörben miként szélesíthető a világnézetű nevelés:

Amíg az ismertett olvasmány a felszabadulás tényét, a szovjet katonák hősiességét és a béke gondolatát emeli ki, addig a továbbiakban konkrét történetek nyújtják annak lehetőségét, hogy a szovjetek iránti megbecsülés és tisztelet érzését ápolgassuk. „A színes ceruza” és az „Iván, a szovjet katona” c. olvasmányok a szovjet nép irántunk tanúsított emberségét mutatják be. Benjámin László: Béke c. verse pedig mintegy összefoglalja a témakör legfőbb gondolatait megfelelő emocionális keretben.

